

De beeldhouwer Martin Desjardins of
Martinus van den Bogaert
werd inderdaad te Breda geboren

door

G. J. REHM

Alle biografieën van Martinus van den Bogaert vermelden, dat hij in 1640 te Breda werd geboren.¹ De meeste gegevens verstrekt Guillet de Saint-Georges. Hij vermeldt, dat Martinus een zoon was van Jacques van den Bogaert, een eerlijk en welvarend koopman, die alles in het werk stelde voor de opvoeding van zijn kinderen. Martinus verloor op 12-jarige leeftijd zijn moeder, maar zijn vader hertrouwde later. De stiefmoeder gaf de vier zoons en twee dochters uit het eerste huwelijk van haar man zoveel aanleiding tot verdriet, dat zij zich verplicht zagen het ouderlijk huis te verlaten. De vader getroostte zich veel moeite om zijn kinderen een behoorlijke sport op de maatschappelijke ladder te doen bereiken, met dit resultaat zelfs, dat zijn oudste zoon de functie van secretaris van de Raad van Brabant te Brussel verwierf. Twee andere zonen gingen in de handel. Martinus, de jongste, werd naar Antwerpen gezonden om bij de beeldhouwer Vaurbrugge (sic) gedurende vier jaar les te nemen in tekenen en beeldhouwen. Na afloop van die tijd kwam hij terug naar Breda, maar tengevolge van onenigheden met zijn stiefmoeder besloot hij weldra zonder toestemming en hulp van zijn vader naar Frankrijk te gaan.

Andere schrijvers vermelden, dat hij in 1651 en 1652 meester was in het St. Lucasgilde te Antwerpen en dat hij naar Frankrijk ging waarschijnlijk op aanraden van Gerard van Opstal, een Antwerpenaar, die als beeldhouwer een Parijse beroemdheid geworden was.

Te Frankrijk vertaalde Martinus zijn naam in Martin Desjardins.² Hij werd in 1671 toegelaten als lid van de Kon. Academie

van schilder- en beeldhouwkunst. In 1686 werd hij zelfs rector van deze Academie. Zijn beeldhouwwerken, waarvan er nog bewaard zijn, wekten aller bewondering op, zodat hij als een der grootste kunstenaars van zijn tijd beschouwd werd.

Hij overleed te Parijs op 2 mei 1694. Zijn stoffelijk overschot werd op 4 mei begraven te S. Germain-l'Auxerrois; zijn hart werd op 8 mei bijgezet in de kelder van het koor van de H. Laurentiuskerk te Parijs.

In de loop der tijden werd reeds vele malen vruchteloos gepoogd de doopakte van Martinus op te sporen. Van Goor, die evenmin een Martinus van den Bogaert in de Bredase archieven ontdekte, nam aan dat hij tot de bekende landmetersfamilie Verhoff behoorde.³ Hij zal de naam Desjardins daarom uit het frans hebben terugvertaald in Verhoff. Dank zij de aanwezigheid van enige akten in het Bredase stadsarchief omtrent een aan de familie Van den Bogaert toebehorend huis te Breda is het nu mogelijk gebleken iets over Martinus' geboorte en afstamming te achterhalen.

Boven werd reeds opgemerkt, dat een broer van Martinus, secretaris van de Raad van Brabant te Brussel zou geweest zijn; inderdaad was een Jacques van den Bogaert van 1677—1710 secretaris van die Raad.⁴ Deze liet door notaris Peeter Beeris te Breda op 1 december 1683 een akte opstellen, waarbij hij, mede optredende voor zijn broer Martinus te Parijs, de onderhandse verkoop door notaris Johan Teulings van hun huis en erf „de Drye Bredasche Hoeden” aan de zuidzijde van de Lange Brugstraat te Breda goedkeurde.⁵ De onderhandse verkoop van dit huis, „voor desen vuyt-hangende den Gapert”, had plaats op 18 november 1683 voor *f* 2650,—.⁶

Hoe was dit huis in het bezit van de gebroeders gekomen? Op 10 december 1681 werd $\frac{2}{3}$ deel van dit pand overgedragen aan de gemachtigde van Jacques van den Bogaert en zijn vrouw Anna Marie de Blijne door de gemachtigde van Johanna van den Bogaert, weduwe van Bernaert Spoede; Johannes van Dijk en zijn vrouw Maria van den Bogaert, allen wonende te Antwerpen; Jan van den Bogaert, burger en hoedenmaker te Breda en Petrus Coux en zijn

vrouw Margrita van den Bogaert, wonende te Leiden. Jacques bezat zelf reeds $\frac{1}{6}$ deel, terwijl het overige $\frac{1}{6}$ toebehoorde aan Martinus van den Bogaert.⁷

Uit deze akte blijkt niet duidelijk, dat alle genoemde Van den Bogaerts tot één gezin behoorden, wel uit het testament, dat Jacob van den Bogaert, burger en hoedenmaker te Breda en zijn vrouw Cathalijn van Rees op 23 december 1672 lieten opstellen. Hierbij benoemde hij tot zijn erfgenamen de kinderen uit zijn eerste huwelijk met Jenneken Janssen te weten: Jenneken, Jacobus, Maria, Johannes, Margareta en Martinus. Zijn echtgenote legateerde hij het vruchtgebruik van het bovengenoemde huis of naar haar keuze een kindsgedeelte van zijn gehele nalatenschap boven hetgeen waarop zij als langstlevende recht zou hebben. Zijn kinderen werden verplicht haar de helft van alle kosten der verbouwingen aan dit huis terug te betalen. Vermeld werd nog dat zij van hun moederlijk erfdeel niets meer te vorderen hadden, omdat zij daarvoor meer dan voldaan waren, zowel in geld, als door de kosten van hun opvoeding na het overlijden van hun moeder en dat zij allen hun kost konden winnen met „practycqen, handtwercken ende andere industrie”. Cathalijn van Rees legateerde het vruchtgebruik van haar nalatenschap aan haar echtgenoot onder voorwaarde dat hij het zoontje Eduard van haar overleden broer Robbert van Rees, tijdens zijn leven secretaris van de Raad van Brabant te Brussel, tot diens meerderjarigheid zou opvoeden. Tot haar erfgenamen benoemde zij de kinderen van haar broer en zusters.⁸

Aangezien het huis in 1681 door de kinderen Van den Bogaert werd verkocht, moet hun vader vóór die datum gestorven zijn. Inderdaad vermeldt het begraafboek, dat Jacob van den Bogaert op 24 februari 1676 overleed en op 29 februari d.a.v. in de Grote kerk te Breda werd begraven.⁹ Zijn tweede echtgenote was hem op 11 maart 1675 voorgegaan, zij werd 14 maart d.a.v. in dezelfde kerk begraven.¹⁰ Bij beide begrafeniszen werd het lichten van de zerk in rekening gebracht; dit doet een familiegraf in de Grote kerk vermoeden. Ondanks nasporingen was daarvan niets te vinden.

Nu bekend is wanneer Jacob van den Bogaert en zijn tweede

echtgenote zijn overleden, rijst de vraag wanneer zij zijn gehuwd. Het schepentrouwboek van Breda geeft hierover opheldering. Op 17 juni 1646 huwden Jacob Janssen van Helmont, weduwnaar van Jenneken Jans van Geldrop, wonende in de Lange Brugstraat te Breda en Cathelijn Adriaenssen van Rees, jongedochter, wonende te Ginneken.¹¹ De naam Van den Bogaert werd toen dus nog niet gebezigd

Bij de sluiting van een tweede huwelijk door een weduwnaar of weduwe met minderjarige kinderen moest te Breda tevoren aan de weesmeesters bewijs geleverd worden, dat aan de kinderen uit het eerste huwelijk hun moederlijk of vaderlijk erfdeel verzekerd was.¹² In het archief van de Weeskamer werd dan ook een inventaris van de goederen van Jacop Janssen van Helmond, hoedenmaker in de Lange Brugstraat, en zijn op 14 mei 1642 gestorven echtgenote Jenneken Janssen gevonden. Deze inventaris werd opgesteld op 13 juni 1646 in tegenwoordigheid van Peeter Roeloffs, wonende te Woensel, echtgenoot van Jacob's zuster en van Jacob's oudste dochter Jenneken. Er blijkt uit, dat hij toen nog zeven kinderen in leven had te weten: Jenneken (= Joanna) 22 jaar; Maeyken (= Maria) 19 à 20 jaar; Jacop 14 jaar; Jan 10 jaar; Henrick 9 jaar; Marten 8 jaar en Margriet 7 jaar oud.¹³ Henrick komt in latere jaren niet meer voor, hij zal dus op jeugdige leeftijd overleden zijn.

Aan de hand van deze gegevens was een nieuw onderzoek in de doop- en begraafboeken mogelijk. In het begraafboek werd gevonden dat in de Grote kerk op 14 mei 1642 een kind en op 16 mei 1642 de vrouw van Jacop Janssen „hoeymaecker” begraven werden.¹⁴ Er was dus behoudens de zeven in de inventaris van 1646 genoemde kinderen nog één kind, dat kort vóór de moeder overleed; zij stierf dus mogelijk in het kinderbed.

Het doopboek van de R.K. kerk leverde de volgende doopakten op: 3 oktober 1634 Joannes; 10 juni 1636 Henricus; 11 november 1637 Martinus en 11 januari 1639 Margareta,¹⁵ allen kinderen van Jacobus Joannis en Joanna Joannis. Hoewel de ouders slechts met hun patronymicum worden aangeduid, mogen we toch

Afb. 1. Martinus van den Bogaert (1637—1694).
Gravure door G. Edelinck naar een geschilderd portret door H. Rigaud.
Gemeente-archief, Breda.

wel aannemen, dat dit kinderen van de door ons gezochte Jacob van den Bogaert zijn. Hun doopdata komen vrijwel overeen met de in de inventaris van 1646 genoemde leeftijden.

De doopakte van Martinus luidt voluit:

1637. Die 11° Novemb. Bapt.

Martinum filium Jacobi Joannis et
Joanna Joannis

Suscept.

Joannes van Hellemond et
Digna Joannis.

De doopakten van de drie oudste kinderen waren te Breda niet te vinden; verwonderlijk is dit niet, want in het poorterboek werd aangetekend, dat Jacob Janssen, hoedenmaker, geboren te Helmond, op 9 mei 1634 het Bredase burgerrecht kocht.¹⁶ Het jaar 1634 zal wel het jaar van zijn vestiging in Breda geweest zijn, immers het eerste van zijn te Breda geboren kinderen werd op 3 oktober van dat jaar gedoopt en op 28 april 1635 werd hem het huis en erf „de Gapert” in de Lange Brugstraat in eigendom overgedragen. Hij had het gekocht voor 770 Rijns gulden, die hij voor de helft konstant en voor de andere helft op 7 juni 1636 voldeed. In deze laatste akte werd hij Jacop Jan Robbrechts van Helmont genoemd.¹⁷ Hij wijzigde de naam van dit huis, waarin hij tot aan zijn dood woonde, in „de Drye Bredasche Hoeden”. De na 1635 geboren kinderen van Jacob, w.o. ook onze Martinus, aanschouwden hier het levenslicht. Het was het derde pand vanaf de Nieuwstraat (thans westelijk gedeelte van huidig no. 43, dat uit 2 percelen is samengetrokken).

Uit het bovenstaande volgt dat voor de doopakten van de drie oudste kinderen de doopboeken van Helmond uitsluitend moesten geven. Dank zij inlichtingen door de gemeente-archivaris van Helmond welwillend verstrekt werd bekend dat aldaar op 30 november 1623 Jacob's oudste dochter Joanna werd gedoopt. De doopakten van Maeyken en Jacop werden niet gevonden. Wel dat Jacobus Janssen op 1 januari 1620 aldaar in ondertrouw ging met Joanna Janssen; ongetwijfeld is dit het door ons gezochte echtpaar.

Vergelijken we de gevonden gegevens met die van de gedrukte biografieën van Martinus van den Bogaert, dan blijkt het geboortjaar 1640 onjuist, het moet 1637 zijn. In die tijd echter werden de leeftijden veelal geschat, hij zal er dus in latere jaren jonger hebben uitgezien dan hij in werkelijkheid was. Dat is ook veel meer in overeenstemming met de jaren 1651 en 1652, die hij als leerjongen — niet als meester — bij de beeldhouwer Verbruggen te Antwerpen doorbracht.¹⁸

Zijn vader heette werkelijk Jacobus (Jacques) en was een koopman, immers als hoedenmaker zal hij wel een hoedenwinkel gehouden hebben. Martinus had een stiefmoeder Catharina van R(h)ees, doch zijn eigen moeder overleed niet toen hij 12 jaar, maar toen hij pas 4½ jaar oud was. Zoals boven reeds werd aangehaald, was zijn oudste broer Jacobus (Jacques), secretaris van de Raad van Brabant, die daarmede de voetsporen drukte van de broer van zijn stiefmoeder Robbert van R(h)ees, die in deze functie in 1659 overleed.¹⁹

De andere broer van Martinus, n.l. Jan, werd hoedenmaker zoals zijn vader. Het getal van de broers en zusters van Martinus werd, als we de in leven gebleven kinderen in aanmerking nemen, in de bovengenoemde biografie omgekeerd.

Tengevolge van de annexatie op 1 januari 1942 werd de Frederikstraat te Breda omgedoopt in de Meerten Verhoffstraat, waarmede bedoeld werd de nagedachtenis van onze Martinus te eren. Men moet bij deze naamgeving ook van Van Goor gebruik gemaakt hebben. Het zal wel bezwaarlijk zijn om deze foutieve straatnaam wederom te herdopen in (Martinus) Van den Bogaertstraat.

AANTEKENINGEN

¹ Geraadpleegd werden:

Guillet de Saint-Georges, Martin van den Bogaert dit Desjardins. Manuscrit unique qui ne porte pas de date de lecture à l'Académie. Mémoire historique des principaux ouvrages de M. Desjardins, sculpteur du roi et recteur de l'Académie royale de peinture et de sculpture.

In: Mémoires inédits sur la vie et les ouvrages des membres de l'Académie royale de Peinture et de Sculpture, publiés d'après les manuscrits conservés à l'École impériale des Beaux-Arts par MM. L. Dussieux, E. Soulié, Ph. de Chennevières, Paul Mantz, A. de Montaiglon. Tome I, Paris, 1854, p. 386 e.v.

- A. Michel, Histoire de l'art depuis les premiers temps chrétiens jusqu'à nos jours. Tome VI, 2e partie, Paris, 1922, p. 723 e.v.
Biographisch Woordenboek der Nederlanden... onder hoofdredactie van Dr. G. D. J. Schotel. Dl. 6, p. 50. Haarlem, z.j.
Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek. Dl. VIII, kol. 381.
- ² Bogaert = boomgaard. Jardin = tuin, hof, gaard.
  - ³ Th. E. van Goor, Beschrijving der stad en lande van Breda. 's-Gravenhage, 1744, p. 306.
  - ⁴ Gaarne betuig ik mijn dank aan de heer Algemene Rijksarchivaris te Brussel. die zo welwillend was deze ambtsperiode na te gaan.
  - ⁵ G.A. Breda, N. 295.
  - ⁶ N. 373, Het was door de koper m.i.v. 1 mei 1684 in gebruik te aanvaarden. De officiële overdracht vond plaats voor schepenen van Breda op 3 januari 1684, zie R. 544, f. 81.
  - ⁷ R. 543, f. 93v-94v.
  - ⁸ N. 136, f. 408 e.v.
  - ⁹ Afd. III-8, no. 72, z.f.
  - ¹⁰ ibidem, no. 71, f. 40.
  - ¹¹ Afd. IV-9, no. 100, p. 85 en 86.
  - ¹² Jaarboek „De Oranjeboom” IX (1956), p. 107.
  - ¹³ Afd. II-1, no. 728.
  - ¹⁴ Afd. III-8, no. 42, f. 20.
  - ¹⁵ Afd. IV-9, no. 4, resp. p. 25, 128, 222 en 245.
  - ¹⁶ Inv. Hingman 704, p. 5.
  - ¹⁷ R. 529, f. 115-116.
  - ¹⁸ Ph. Rombouts en Th. van Lierus. De Liggeren en andere historische archieven der Antwerpsche Sint Lucasgilde. 's-Gravenhage, z.j. Dl. II, p. 226, 227 en 230.
  - ¹⁹ Afd. III-45 ,no. 330.